

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้นั้นจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วยในฐานะที่บุคคลนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม¹

การแจ้งข้อหาบุคคลใดว่าได้กระทำความผิดอาญา ย่อมจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ต้องตกเป็นผู้ต้องหาในคดี ในอันจะต้องถูกกักขังโดยการใช้อนุญาโทษบัตรในกระบวนการยุติธรรม อำนาจในการปรับบทความผิดจึงสมควรต้องมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างมีประสิทธิภาพทั้งจากภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้การใช้อำนาจดังกล่าวเป็นไปด้วยความชอบธรรม และถูกต้องตามกรอบที่กฎหมายวางไว้ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั่นเอง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับบทความผิด

ข้อหา (Charge) หมายถึง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ “การกระทำ” ที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด² กล่าวคือ เป็นเรื่องราวและรายละเอียดในการกระทำความผิดอาญาซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐเชื่อว่าบุคคลนั้นได้กระทำให้ขึ้นปรับเข้ากักขังประกอบตามฐานความผิดที่สามารถปรับเข้าได้ ซึ่งคำว่า ฐานความผิด (Offenses) หมายถึง ความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาตามที่ประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา “ให้ชื่อฐานความผิดไว้” เช่น ฐานลักทรัพย์ ฐานฉ้อโกง การให้ชื่อฐานความผิดอาจใช้ชื่อฐานความผิดโดยสรุปสาระสำคัญขององค์ประกอบความผิดที่กล่าวหาได้ เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น บุกรุกในเวลากลางคืน ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่เจตนา ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยประมาท เป็นต้น³ตามมาตราต่างในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การแจ้งข้อหาขึ้นปรับประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็น

¹ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (น. 47). โดย คณิต ฅ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

² แหล่งเดิม.

³ คำสั่งกรมตำรวจที่, 419/2556

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบ ซึ่งเป็นการปรับบทความผิด จากการกระทำดังกล่าวว่าเข้าองค์ประกอบความผิดฐานใด โดยที่การบรรยายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำและการปรับบทความผิดนั้นจะเป็นเรื่องเดียวกันกับลักษณะของการบรรยายฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ทราบและเข้าใจว่าตนถูกดำเนินคดีจากการกระทำใดและถูกดำเนินคดีในฐานความผิดใด เพื่อที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ตามหลักฟังความทุกฝ่ายเช่นเดียวกัน เพียงแต่แตกต่างกันที่ข้อหาในชั้นสอบสวนยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามพยานหลักฐานที่ได้มาเพิ่มเติม ส่วนการบรรยายฟ้องจะกระทำต่อเมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานที่ปรากฏจากการสอบสวนนั้น แน่ชัดเพียงพอที่จะยื่นฟ้องคดีต่อศาล จึงมีความแน่ชัดและผูกพันต่อศาลในลักษณะที่ว่าศาลจะต้องพิพากษาไม่เกินคำขอ กล่าวคือ การที่ข้อหาในชั้นสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 และคำฟ้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5) เป็นเรื่องเดียวกัน อันเกี่ยวโยงถึงหลักฟังความทุกฝ่าย ซึ่งอาจพิจารณาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับคำฟ้องตามกฎหมายเยอรมัน โดยจะพบว่า ตามกฎหมายเยอรมันในคำฟ้องไม่เพียงแต่บรรยายถึง การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิด ข้อเท็จจริง และรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลย เข้าใจข้อหาได้ดี ซึ่งจะมีการบรรยายโดยละเอียดเท่านั้น แต่ยังมีการบรรยายให้ทราบถึง พยานหลักฐานทั้งพยานบุคคล และพยานวัตถุที่นำมากล่าวอ้าง ความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติ⁴ อันจะทำให้สะดวกแก่จำเลยในการจะเตรียมโต้แย้งพยานหลักฐาน⁵ และทำให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ยิ่งกว่าคำฟ้องตามกฎหมายไทย จึงสอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่าย ไม่ใช่บรรยายแค่การกระทำของจำเลยผิดตามองค์ประกอบของฐานความผิด

การแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ เป็นขั้นตอนของการสอบสวนที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ ก่อนที่จะสอบปากคำผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 หากการสอบสวนผู้ต้องหาในความผิดฐานใด มิได้มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ ย่อมเป็นการสอบสวนที่กระทำไปโดยฝ่าฝืนต่อ “หลักฟังความทุกฝ่าย” ซึ่งการที่กฎหมายบังคับให้ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบนั้น สืบเนื่องมาจากสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี สิทธิดังกล่าวก็คือ “สิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา”

⁴ เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาเกี่ยวกับดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาล.

⁵ From *Comparative criminal procedure: Germany*. (p. 4-7). By Langbein, J H, 1977,

การไม่แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ มีผลทำให้พนักงานอัยการฟ้องคดีนั้นไม่ได้ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120⁶

ในอดีตมีความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาที่แตกต่างออกไป โดยการตีความ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134 (ก่อนมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในปี พ.ศ. 2547) ซึ่งวางหลักว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหา พนักงานสอบสวน หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงาน เป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และ “แจ้งข้อหาให้ทราบ” และต้องบอกให้ทราบ ก่อนว่า ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาเหล่านั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานอันเขา ในการพิจารณาได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลย ก็ให้บันทึกไว้ โดยมีความเข้าใจว่าการแจ้งข้อหา คำว่า แจ้งข้อหาให้ทราบ หมายถึง การแจ้งฐานความผิด ซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อหาได้ดี อันจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา

จนกระทั่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในปี พ.ศ. 2547 โดยมีการวางหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134 วรรคแรกว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวน หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อาชีพ อายุ ที่อยู่ ที่เกิด และ “แจ้งให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหา ได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” ซึ่งเป็นการชี้ชัดว่า การแจ้งข้อหาจึงประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบ ซึ่งเป็นการปรับบทความผิดจากการกระทำดังกล่าวว่าเข้าองค์ประกอบของความผิดฐานใด

การสอบสวนซึ่งมีขึ้นเพื่อการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหา โดยมีข้อหาเป็น “วัตถุแห่งคดี” ในชั้นสอบสวน⁷ ในอันจะเป็นแนวทางในการแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งเทียบได้กับคำฟ้อง ในชั้นพิจารณา ถึง แม้ในชั้นนี้ข้อหาอาจยังไม่แน่นอนโดยสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามพยานหลักฐานที่เพิ่มเข้ามา ซึ่งในประเทศไทยการสอบสวนคดีอาญาจะเริ่มขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้น และเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน จะต้องทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำ และเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งในการดำเนินการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว เมื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว จะมีการกล่าวหา หรือ มีการปรับบทความผิด

⁶ โปรดดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

⁷ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (น. 200). เล่มเดิม.

2.1.1 การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อปรับบทความผิด

การปรับบทความผิดนั้นคือ การนำเอาพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้น อันถือเป็นข้อเท็จจริงในคดีอาญา มาปรับกับเข้ากับองค์ประกอบของความผิดตามข้อกฎหมาย ซึ่งพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้นในคดี ก็เป็นผลมาจากการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น รัฐจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีโดยการพยายามรวบรวมพยานหลักฐานมาโดยเอกเทศ กล่าวคือ จะต้องพยายามรวบรวมพยานหลักฐานจากแหล่งอื่น มีการเค้นคำตอบเอาจากผู้ต้องหา ในอันจะทำให้ผู้ต้องหาที่มีลักษณะตกเป็นกรรมในคดี

การรวบรวมพยานหลักฐานนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญ โดยเฉพาะคดีอาญาซึ่งจะต้องมีการตัดสินกันด้วยพยานหลักฐานเสมอ ในอดีตนั้นทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนเพียงแต่แสวงหาพยานหลักฐาน รวบรวม เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้อหาที่ตนตั้งขึ้นเท่านั้น ซึ่งเมื่อมีมูลพอจึงสรุปสำนวนการสอบสวนเสนออัยการเพื่อสั่งฟ้อง หากไม่มีมูล (พยานหลักฐานอ่อน) ก็สรุปสำนวนการสอบสวนมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการมีความเห็นต่อไป โดยแนวทางปฏิบัติดังกล่าวสอดคล้องกับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 (ก่อนแก้ไข) ซึ่งวางหลักไว้ว่า ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะแสวงหาข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ “อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา” และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และ “พิสูจน์ให้เห็นความผิด” จึงมิได้มีการให้ความสำคัญกับพยานหลักฐานในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาแต่อย่างใด โดยไม่มีการกล่าวถึงการพิสูจน์ในด้านความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาไว้ในบทบัญญัติ ทำให้ผู้กระทำความผิดตกเป็นกรรมในคดี ซึ่งเป็นการวางหลักกฎหมายที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดของอำนาจนิยมอย่างชัดเจน

แต่ในปัจจุบันกฎหมายเริ่มให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหามากขึ้น โดยเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2547 เป็นต้น มาซึ่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลบที่ 22 มีผลบังคับใช้ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงวิธีปฏิบัติในการสอบสวน จากเดิมไป ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนให้มีความเป็นเสรีนิยมมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เจ้าพนักงานตำรวจตั้งแต่ผู้จับกุม ผู้สืบสวน ผู้สอบสวน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวคิด และหลักปฏิบัติตามกฎหมายใหม่ เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาตกเป็นกรรมในคดีดังเช่นการใช้วิธีการในอดีต โดยจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งเพื่อพิสูจน์ความผิดและเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

จากความเปลี่ยนแปลงของหลักการสอบสวนดังกล่าวหลายๆ มาตรา ประกอบกับตอนท้ายมาตรา 131 จะเห็นถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหาด้วย

โดยคำว่า “ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิด” หมายถึง มีการกระทำความผิดหรือไม่ ผู้กระทำความผิดเป็นใคร และใครเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์บ้าง

คำว่า “พฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิด” หมายถึง เหตุที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไป เช่น ประสงค์จะเอาทรัพย์ การมีความโกรธแค้นส่วนตัว เป็นต้น

คำว่า “พิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” หมายถึง การที่จะต้องนำพยานหลักฐานที่รวบรวมไว้ทั้งพยานหลักฐานจากทางฝ่ายผู้เสียหาย และพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหา มาพิสูจน์ให้ทราบถึงกรกระทำนั้นว่า เป็นความผิดของผู้ต้องหาหรือแท้จริงแล้วผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยที่เจ้าพนักงานและจะต้องฟังข้อเท็จจริงทั้งจากฝ่ายผู้กล่าวหาและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา หารับฟังเฉพาะฝ่ายผู้กล่าวหาแล้วชักพอกเอาความผิดจากผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่คำนึงถึงข้อแก้ตัวของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ เป็นไปตามหลัก “ฟังความทุกฝ่าย” (audiatur et altera pars) ซึ่งเป็นหลักที่ประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาให้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการค้นหาความจริงที่มีความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายซึ่งการรวบรวมพยานหลักฐานจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา 3 ประการคือ⁸

- (1) พยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหา
- (2) พยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา
- (3) พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหา

โดยพยานหลักฐานในคดีอาจได้มาจากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เพื่อที่จะทราบได้ว่ามีบุคคล ทรัพย์สินของใครอยู่ในที่เกิดเหตุบ้าง ดังนั้น ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุฟังแสวงหาหลักฐานดังกล่าวนี้ เพื่อสอบสวนเป็นพยานในคดี นอกจากนี้พยานหลักฐานในคดีอาจได้มาจากการกล่าวอ้างหรือให้การหรือการยืนยันจากผู้เสียหาย หรือจากผู้กล่าวหา หรือจากพยานว่าเป็นบุคคลที่รู้เห็นในคดีนั้นๆ จากบุคคลซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องหรืออาจยืนยันซึ่งเอกสารหรือวัตถุพยาน อันเป็นการสนับสนุนให้พยานเอกสารหรือวัตถุพยานนั้นๆ มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ในการสอบสวนพยานพนักงานสอบสวนชอบที่จะซักถามพยานที่ให้การเพื่อให้ได้ ข้อเท็จจริงในคดี และพิสูจน์ได้ว่าพยานรู้เห็นจริงหรือว่ามี การชักข้อม ตรีเตรียม ว่าจ้าง ให้มา เป็นพยาน ถ้าพยานให้การสอดคล้องต้องกันโดยเป็นเหตุเป็นผลก็เป็นข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ หากพยานแต่ละคนให้การขัดกันหรือมี

⁸ จาก เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา กฎหมายวิธีสบัญญัติ 3 : กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน่วยที่ 1-5. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์. (น. 4-38). โดย สัจจินดา ชุมวิสูตร และคณะ ก, 2550.

⁹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1-2. (น. 108). โดย ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2550, กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.

เหตุผลข้อเท็จจริงที่ไม่น่าเป็นไปได้ น้ำหนักคำพยานนั้นที่จะรับฟังก็ย่อมลดน้อยลง หรือไม่น่ารับฟัง แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยเหตุการณ์ข้อเท็จจริงหรือ เหตุผลอื่นประกอบด้วย ฉะนั้น ในการสอบสวนพยานฝ่ายผู้กล่าวหาจะต้องสอบสวนโดยอาศัย ประสบการณ์ ตลอดจนการมีความรู้ในเรื่องความเป็นไปได้มาซักถามพยานอย่างละเอียด รอบคอบ¹⁰ ส่วนพยานหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหา มักจะปรากฏจากบุคคลที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้าง เช่น อ้างว่าขณะเกิดเหตุพยานบุคคลนี้อยู่ร่วมกับผู้ถูกกล่าวหาไปด้วยกันหรืออ้างสถานที่อยู่ หรือจาก การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุพบว่ามิใช่เหตุผลเชื่อว่าบุคคลนี้อยู่กับผู้ถูกกล่าวหา จึงจำเป็นต้อง สอบสวนให้ได้ความกระจ่างว่า ในสถานที่ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้อยู่ตั้งก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุเป็นใครบ้าง อีกทั้งต้องสอบสวนถึงเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ว่าได้มีการ กระทำอะไรเกิดขึ้น ซึ่งต้องรีบสอบสวนพยานหลักฐานต่างๆ นี้โดยเร็ว เพื่อให้พยานไม่มีโอกาส ได้พบปะกันระหว่างพยานด้วยกันหรือพบกับผู้ถูกกล่าวหา หรือพรรคพวกของผู้ถูกกล่าวหา อันจะทำให้พยานถูกกดดันหรือบีบคั้น เพื่อให้การบิดเบือนเป็นประโยชน์กับฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาได้ พยานฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา นั้น ถ้ามิใช่เป็นบุคคลที่อยู่ในที่เกิดเหตุ จริงๆ แล้ว ย่อมจะให้การมีความแตกต่างถ้อยคำของผู้ถูกกล่าวหาที่ให้การไว้บ้างในหลายประเด็น เช่น การแต่งกาย การพูดคุย การก่อทำร้ายฝ่ายตรงกันข้าม หรือการใช้วาจาต่อหน้า เป็นต้น เหล่านี้เป็นเบื้องต้นที่จะทำให้วินิจฉัยได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ให้การจริงหรือเท็จประการใดบ้าง

นอกจากที่กล่าวมาในเรื่องของการค้นหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงอันเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีแล้ว พนักงานสอบสวนยังต้องรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ต้องหา ซึ่งเป็นเรื่องของความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการนำไปสู่การพิจารณาองค์ประกอบของข้อกฎหมายในเรื่อง “ความชั่ว” เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับ ระดับสติปัญญาหรือระดับการศึกษาตลอดจนสุขภาพของผู้ต้องหา ย่อมที่จะเป็นปัจจัยในการพิจารณาองค์ประกอบความผิดในเรื่องความชั่วในการกระทำของผู้ต้องหา และการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ยังเป็นพยานหลักฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหาอีกด้วย เช่น สภาวะทางจิต นิสัย สิ่งแวดล้อม การบรรลุนิติภาวะ ก็ย่อมที่จะมีผลเกี่ยวข้องในการพิจารณา การรอลงโทษ การลดโทษ หรือ เหตุอันควรปรานีด้วยเช่นกัน¹¹

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวพนักงานสอบสวนจึงต้องวางตัวเป็นกลาง มิใช่วางตัวเป็นปฏิบัติกับผู้ต้องหา ดังนั้น การใช้ดุลพินิจในการปรับบทความผิด จึงต้องกระทำไปด้วยความเข้าใจในความเป็นเสรีนิยมโดยการพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐาน ความเป็นมาแห่ง

¹⁰ จาก การสืบสวนและการสอบสวน. (น. 28-30). โดย เอก อังสนานนท์, 2549, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

¹¹ จาก กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. (น. 503-504). โดย คณิต ฅ นคร ข, 2556, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

ชีวิตและความประพฤติ ตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา ของพนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจ ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหานั้นจะเป็นผู้กระทำความผิด และมีความ เหมาะสมกับบทความผิดที่ปรับอย่างแท้จริง โดยใช้ดุลพินิจอย่างเป็นธรรมภายใต้พื้นฐาน พยานหลักฐานที่เป็นธรรม ก่อนนำมาปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหาฐานความผิด ทั้งนี้ต้อง รวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่ทำได้ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยปราศจากอคติ หรือ แนวคิดเชิง อำนาจนิยม และไม่ควรใช้ช่องทางตามที่กฎหมายให้อำนาจเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อ ปรับบทความผิดที่เป็นการรวบรวมเฉพาะหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา หรือ เลือกที่จะ ปรับบทความผิดที่รุนแรงเพื่อความสะดวกในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ โดยขาดน้ำหนักของ พยานหลักฐาน และเมื่อพิจารณาถึงการรวบรวมพยานหลักฐานโดยคำนึงถึงหลักของการดำเนินคดี อาญาโดยรัฐ ซึ่งทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ “ตรวจสอบข้อเท็จจริง”¹² จะเห็นได้ว่า หลักในการรวบรวมพยานหลักฐานที่ถูกต้อง คือการ ร่วมกันค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น หากใช้การที่รัฐ ลงมาเป็นคู่ความ โดยมุ่งต่อสู้เอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหาไม่ หลักการดังกล่าวจึงสอดคล้องกับหลักการ ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อันเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ซึ่งถือว่ารัฐมีหน้าที่ อำนาจความยุติธรรมให้แก่ประชาชน องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมจึงมีหน้าที่ร่วมกัน ค้นหาความจริงเพื่อที่จะทราบความจริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับบทความผิด

ปัจจุบันอำนาจในการปรับบทความผิดในเบื้องต้นนั้น เป็นอำนาจของพนักงาน สอบสวน และโดยหลักเกณฑ์การพิจารณาในการปรับบทความผิดนั้น จะพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวม ตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา โดย พนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานภายใต้พื้นฐานตามข้อเท็จจริง ก่อนนำมา ปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหา โดยที่จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตาม สมควร ซึ่งจะเห็นได้ว่าปรับบทหรือการแจ้งข้อหา นั้น ไม่สามารถกระทำได้ตามอำเภอใจได้ อย่งไร ก็ตาม ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนยังคงจะให้น้ำหนักกับพยานหลักฐานที่ได้จากการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษมากกว่า พยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา

เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกาที่ 5766/2549 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า แม้ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 จะบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวม พยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด แต่ บทบัญญัติดังกล่าว “หาได้บังคับให้เจ้าพนักงานจำต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดี

¹² จาก หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร. (น. 89). โดยธานี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ทั้งหมดรวมเข้าไปในจำนวนแต่อย่างใด พนักงานสอบสวนย่อมมีดุลพินิจที่จะรวบรวมหรือไม่ รวบรวมหลักฐานอะไรเข้าไปในจำนวนก็ได้”¹³

ดังนั้น ถ้าฟังแต่การบัญญัติหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมาตรา 138 ย่อมมีอาจคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มที่จากดุลพินิจที่มีขอบในการ รวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน อีกทั้ง องค์การตำรวจยังเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจใน การสอบสวนการรวบรวมพยานหลักฐานในการสอบสวนผู้ต้องหา อันอาจนำไปสู่ใช้อำนาจโดย มิชอบเพื่อปิดเบี่ยงพยานหลักฐาน เพื่อผลในการลงโทษผู้ถูกกล่าวหา อันจะสามารถส่งผลต่อ กระบวนการยุติธรรมในทางอาญาได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบการปรับบทความผิด เพื่อให้หลักกฎหมายดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ เพราะถ้าฟังแต่การบัญญัติหลักไว้ในประมวล กฎหมายก็ใช้ว่าจะเกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องเสมอไป การจะคุ้มครองสิทธินอกจากวางหลักกฎหมาย เพื่อคุ้มครองแล้ว จึงต้องควบคู่ไปกับการตรวจสอบที่ดีด้วย

2.1.2 การปรับบทความผิดกับมาตรการบังคับ

การดำเนินคดีอาญานั้นมีเครื่องมือในการดำเนินคดีอยู่ 2 อย่าง คือ “พยานหลักฐาน” และ “มาตรการบังคับ” โดยในส่วนของมาตรการบังคับในการดำเนินคดีนี้ ได้แก่ การเรียก การจับ การค้น การควบคุม การขัง และการนำตัว ซึ่งในการใช้มาตรการดังกล่าวนี้ล้วนแต่จะต้องมีหมาย โดยเฉพาะการเรียก การจับ การควบคุม การขังและการนำตัว เป็นมาตรการบังคับเกี่ยวกับการที่จะ “เอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ” ซึ่งมาตรการดังกล่าวย่อมเป็นเรื่องเดียวกันคือ การเอาตัวบุคคลไว้ใน อำนาจรัฐ และเมื่อเป็นกระบวนการที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงมี ความจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบการใช้มาตรการดังกล่าวในทุกๆ ขั้นตอน¹⁴

การปรับบทความผิดแม้จะมีได้เป็นส่วนหนึ่งของมาตรการบังคับโดยตรง แต่ความหนัก เบาแห่งบทความผิดที่ปรับนั้น เป็นเหตุหนึ่งในการพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ใน อำนาจรัฐ และ ถูกใช้เป็นมูลเหตุในการอ้างถึงความจำเป็นเพื่อใช้มาตรการบังคับ ซึ่งแม้จะเป็นเหตุ สำคัญรองแต่ก็ปรากฏอยู่ในมาตรการบังคับต่างๆ เช่น

เหตุแห่งการออกหมายจับตามมาตรา 66

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษ จำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควร เชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้าบุคคล

¹³ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 1 และ 2. (น. 244). โดย เนติภทท์ เสฎฐิตานันท์. (ม.ป.ป).

¹⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 200). เล่มเดิม.

นั้น ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียก หรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี และ

ถ้าบุคคลนั้น ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือหมายนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควรแล้ว ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจะหลบหนี

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า การออกหมายจับในกรณีความผิดอาญาร้ายแรง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 โดยอาศัยเหตุตามมาตรา 66 (1) วางหลักให้การขอออกหมายจับในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี สามารถขอออกหมายจับได้ทันที เนื่องจากถือเป็นความผิดอาญาร้ายแรง ดังนั้น เมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะเป็นผู้กระทำความผิด และความผิดนั้นเป็นความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกเกินสามปี เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถทำคำร้องขอให้ศาลออกหมายจับได้ โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์เหตุประการอื่นอีก อย่างไรก็ตามในการจำกัดนิยามคำว่า ความผิดอาญาร้ายแรง ว่าเป็นความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีนั้น ดูอัตราโทษเป็นเกณฑ์ หากโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีก็สามารถออกหมายจับได้ แม้ผู้นั้นจะไม่มีพฤติการณ์หลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือไม่ก่อเหตุอันควรประการอื่น

การขังระหว่างสอบสวนหรือการฝากขัง

ซึ่งการออกหมายจับนั้น อาศัยเหตุเช่นเดียวกับการออกหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 71

นอกจากนี้ ศาลจะมีอำนาจสั่งขังได้ก็ครั้ง แต่ครั้งนานเท่าไร ยังขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของโทษ กล่าวคือ เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความจำเป็นในการขัง จะสามารถกำหนดระยะเวลาในการขังได้นานเท่าไร และสามารถสั่งขังได้ก็ครั้งนั้น ขึ้นอยู่กับอัตราโทษในความผิดที่ถูกลงโทษ ตามมาตรา 87

(1) กรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียว มีกำหนดไม่เกินเจ็ดวัน

(2) กรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่ถึงสิบปี หรือปรับเกินกว่าห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสี่สิบแปดวัน

(3) กรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน

(4) กรณีตามวรรคหกเมื่อศาลสั่งขังครบสี่สิบแปดวันแล้ว หากพนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอขังต่อไปอีกโดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะสั่งขังต่อไปได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนได้แสดงถึงเหตุจำเป็น และนำพยานหลักฐานมาให้ศาลได้สวนจนเป็นที่พอใจแก่ศาล

การปล่อยตัวชั่วคราว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้บัญญัติวางแนวทางการใช้ดุลยพินิจในการสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวไว้ในมาตรา 108 ซึ่ง (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา นอกจากนี้ในการกำหนดวงเงินประกันในการประกันตัว คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกัน และมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ในการพิจารณาว่าการปล่อยชั่วคราวควรมีประกันหรือไม่ ซึ่งศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงแห่งข้อหาด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 110 ที่ได้วางหลักไว้ และยังเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูงการกำหนดวงเงินประกันก็ย่อมสูงตามไปด้วย ดังนั้น หากข้อหายิ่งหนักขึ้นเท่าไร ก็จะยิ่งง่ายต่อการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐขึ้นเท่านั้น

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าบทความผิดที่ปรับนั้น ย่อมเกี่ยวพันถึงการเอาตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ในอำนาจรัฐอย่างชัดเจน และเมื่อตัวผู้ถูกกล่าวหาเองก็เป็นพยานหลักฐานชนิดหนึ่งในคดีอาญา ในลักษณะของการให้การของผู้ต้องหา¹⁵ การได้ตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐจึงทำให้เกิดสะดวกต่อการสืบหาข้อเท็จจริงจากตัวผู้ต้องหาต่อไปอีกด้วย การตั้งข้อหาจึงต้องมีความเป็นภาวะวิสัยให้มาก เพื่อป้องกันการตกเป็นกรรมในคดีของผู้ถูกกล่าวหา

2.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาเป็นหลักที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการยกผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี คือ หลักฟังความทุกฝ่าย อันหมายความว่า การที่ในกระบวนการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา มีการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหาที่ตนได้ทำให้ผู้ต้องหา มีสิทธิการโต้แย้งคัดค้าน อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งหลักการดังกล่าวพิจารณาได้จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ซึ่งวางหลักว่า ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาล โดยไม่มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ซึ่งในการสอบสวนจะต้องมีเนื้อหาของ “การสอบปากคำผู้ต้องหา” อันเป็นส่วนที่มี

¹⁵ หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.กนิต ฒ นคร. (น. 94).
เล่มเดิม.

ความสำคัญตามหลักฟังความทุกฝ่าย โดยหากไม่มีการสอบปากคำเกิดขึ้นอัยการก็จะไม่สามารถยื่นฟ้องผู้ต้องหาได้¹⁶

อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหา นั้นจะไม่มีประโยชน์อันใดเลยหากว่า ผู้ถูกกล่าวหาไม่ทราบว่าเขาถูกกล่าวหาอย่างไร ดังนั้น สิ่งสำคัญของหลักการดังกล่าว คือ การที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้ทราบอย่างชัดเจนถึงข้อหาที่เจ้าหน้าที่รัฐจะดำเนินคดีแก่เขา การดำเนินคดีอาญาที่จะมีผลกระทบต่อตัวผู้ต้องหาจึงเริ่มด้วย “การแจ้งข้อหาให้ทราบ” ซึ่งมีการวางหลักไว้ในมาตรา 134 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหาให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และ “แจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงหลักฟังความทุกฝ่าย การแจ้งข้อหาจึงประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบ ซึ่งเป็นการปรับบทความผิดจากการกระทำดังกล่าวว่าเข้ากับความผิดฐานใด

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่แสดงถึงหลักฟังความทุกฝ่ายซึ่งปรากฏตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตราอื่นๆ เช่น

ในกรณีที่ เจ้าพนักงานเป็นผู้จับต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับ ให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83

เมื่อเจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องเอาตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 โดยทันที และเมื่อถึงที่นั้นแล้วให้ส่งตัวผู้ถูกจับแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจของท้องที่ทำการของพนักงานสอบสวนดังกล่าวเพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้ (1) ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับ ให้ผู้ถูกจับทราบถ้ามีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟังและมอบสำเนาบันทึกการจับ แก่ผู้ถูกจับนั้น (2) ในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวบันทึกชื่อ อาชีพ ที่อยู่ ของผู้ถูกจับ อีกทั้งข้อความและพฤติการณ์แห่งการจับนั้นไว้ และให้ผู้จับ

¹⁶ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 69-71). เล่มเดิม.

ลงลายมือชื่อกำกับไว้เป็นสำคัญเพื่อดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหา และรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบและแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบด้วยว่าผู้ถูกจับ มีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้... และเมื่อ ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีผู้นำผู้จับมาส่ง แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบถึงสิทธิตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 7/1 ... ในโอกาสแรก เมื่อผู้ถูกจับ มาถึงที่ทำการ..." ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 84

เมื่อมีการส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความ ประพฤติ อันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ข้อความทุกข้อที่ได้มา ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138

ในการค้น เจ้าพนักงานผู้ค้นจะต้องบันทึกรายละเอียดแห่งการค้น และจะต้องอ่านให้ผู้ครอบครองสถานที่ บุคคลในครอบครัวยุติต้องหา จำเลย ผู้แทนหรือพยานฟัง แล้วแต่กรณี แล้วให้บุคคลผู้นั้นลงลายมือชื่อไว้ ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 103

การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคแรก และเมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้วและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง

อีกทั้ง การบรรยายฟ้อง ซึ่งกำหนดให้ ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี... (5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริง และรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยจะเข้าใจข้อหาได้ดี ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158

อันจะเห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นให้ความสำคัญกับหลักฟังความทุกฝ่ายอย่างมาก เพื่อที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในฐานะประธานของคดี การแจ้งข้อหาจึงควรอธิบายให้ชัดเจนว่า ข้อเท็จจริงที่อ้างว่าจำเลยกระทำความผิดนั้น ปรับเข้าได้กับข้อกฎหมายใดบ้าง

2.3 หลักความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้อง

แต่เดิมนั้นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวน ซึ่งอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานดำเนินคดี และการพิจารณาคดีทั้งหมดจะเป็น

อำนาจของผู้พิพากษาแต่เพียงผู้เดียว จึงอาจทำให้เกิดอคติในการพิจารณาเนื่องจากการที่ผู้พิพากษาเป็นผู้แสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเองเอาเพื่อตรวจสอบความผิดของจำเลย ก็ย่อมที่จะลำเอียงเชื่อถือพยานหลักฐานดังกล่าวว่ามีน้ำหนัก ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเกิดการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยรัฐในระบบกล่าวหาขึ้น โดยแยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีออกจาก การพิจารณาพิพากษา เพื่อความเป็นกลางของผู้พิพากษาในการพิจารณา โดยมอบหน้าที่การแสวงหาพยานหลักฐานและการเป็น โจทก์ในลักษณะรูปแบบ แก่อัยการซึ่งหนึ่งที่จะต้องคัดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายไม่ต่างจากผู้พิพากษามาทำหน้าที่สำคัญนี้โดยเฉพาะ นั่นก็คือ “อัยการ” ซึ่งประเทศฝรั่งเศสถือเป็นประเทศต้นแบบของประเทศต่างๆ ในระบบ Civil Law ในการนำมาใช้ รวมถึงประเทศไทยที่รับหลักของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหาเข้ามาใช้ด้วยการสอบสวนและการฟ้องร้องนั้นจึงถือว่าเป็นกระบวนการเดียวกันตามหลักของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหา โดยที่อัยการซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในนามของรัฐเป็นผู้มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดี และเป็นผู้มีอำนาจในการสอบสวนด้วย¹⁷ ส่วนพนักงานสอบสวนนั้นทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยของพนักงานอัยการ ซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างของอัยการกับพนักงานสอบสวนจะมีลักษณะ “ความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง” กล่าวคือ อัยการจะมีอำนาจในการบังคับบัญชาเหนือพนักงานสอบสวน¹⁸

ทั้งนี้การที่อำนาจสอบสวนและฟ้องร้องควรเป็นอำนาจเดียวกัน โดยมีอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ ก็เนื่องมาจากการทำการสอบสวนนั้นก็มิใช่ขึ้นเพื่อการฟ้องร้องดำเนินคดี การสอบสวนและฟ้องร้องจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญและมีความเกี่ยวเนื่องกัน จึงควรกระทำโดยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย ที่รัฐตั้งขึ้นเพื่อการฟ้องร้องคดีดำเนินคดี ซึ่งในที่นี้คือ พนักงานอัยการ ที่จะเข้ามาควบคุมและรับผิดชอบในภาพรวมของกระบวนการดังกล่าว อันจะ “มีประสิทธิภาพและมีความเป็นภาวะวิสัย”¹⁹ มากกว่าการที่ให้พนักงานสอบสวน ดำเนินการและกำหนดทิศทางการสอบสวนด้วยตนเอง จนกระทั่งเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จึงค่อยมีการทำงานต่อจากสำนวนที่ส่งมาโดยพนักงานอัยการในภายหลัง องค์กรอัยการจึงควรมีอำนาจเป็นผู้ควบคุมและรับผิดชอบ การสอบสวน ไม่ว่าจะเป็นผู้สอบสวนด้วยตนเองหรือเป็นผู้กำหนดทิศทางและกำกับดูแลการสอบสวน

¹⁷ จาก ทิศทางความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาในประเทศไทย. (น. 15-17). โดย มาละตรี เฮ่าศุกุณต์, 2555, กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ. พรินต์ติ้ง.

¹⁸ จาก รวบรวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. (น. 83). โดย อุทัย อาทิวาณ ก, 2554, กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ. พรินต์ติ้ง.

¹⁹ ราชระเอียดโปรดคูในบทที่ 4 หัวข้อ 4.2 เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ.

ตัวอย่างของประเทศซึ่งมีลักษณะของความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและฟ้องร้อง เช่น ในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งการฟ้องคดีอาญานั้นเป็นอำนาจของรัฐแต่เพียงผู้เดียว โดยที่พนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม ทำให้ในการสอบสวนนั้น เมื่อมีการกระทำ ความผิดเกิดขึ้นก็จะมีกรแจ้งให้พนักงานอัยการทราบและพนักงานอัยการจะมีดุลพินิจว่าจะ

1. ทำการสอบสวนด้วยตนเอง
2. มอบหมายให้ตำรวจฝ่ายคดีสอบสวนแทนภายใต้การกำกับดูแลและกำหนดทิศทางในการสอบสวนของตน

หากเป็นกรณีตาม (2) พนักงานสอบสวนจะมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 14 และจะต้องแจ้งการควบคุมตัวดังกล่าวให้อัยการแห่งสาธารณรัฐทราบทันทีที่เริ่มการควบคุมบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 หากพนักงานสอบสวนต้องการจะขอหมายเรียกก็จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการ ตามมาตรา 62 อีกทั้งกฎหมายยังวางหลักให้ตำรวจฝ่ายคดีและผู้ช่วยต้องดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และต้องรายงานความคืบหน้าของการสอบสวนทุก 6 เดือน ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงการกำกับดูแลและกำหนดทิศทางในการสอบสวนโดยอัยการในลักษณะที่ตำรวจฝ่ายคดีเป็นผู้ช่วยในการสอบสวนของพนักงานอัยการเท่านั้น²⁰

เมื่อพิจารณาถึงหลักความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้องในประเทศไทย ก็พบว่า แม้ประเทศไทยจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ของไทยได้วางหลักไว้ว่า ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ซึ่งฟังได้ว่า การมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน เป็นสิ่งสำคัญต่อการฟ้องคดี เพราะฉะนั้น ตามหลักกฎหมายไทย การจะฟ้องคดีต่อศาลจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสอบสวน และจะต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งกฎหมายวางหลักให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ อันแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องกันของการสอบสวนและการฟ้องร้องซึ่งเป็นกระบวนการเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติของประเทศไทยกลับมีการแบ่งแยกอำนาจระหว่าง การสอบสวนและอำนาจในการฟ้องร้องคดีออกจากกัน ซึ่งการสอบสวนนั้นจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวน โดยที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการเริ่มคดี และไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาแต่อย่างใด ความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างระหว่างอัยการกับพนักงานสอบสวนจึงมีลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ กล่าวคือ ทำงานแยกจากกันในลักษณะที่เมื่อพนักงาน

²⁰ รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. (น. 81-101). เล่มเดิม.

สอบสวนทำหน้าที่เสร็จสิ้น จึงจะส่งต่อหน้าที่มาให้พนักงานอัยการ โดยที่พนักงานอัยการไม่ได้มีอำนาจบังคับบัญชาเหนือพนักงานสอบสวน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบและการจำกัดการใช้อำนาจรัฐ

การตรวจสอบและการจำกัดอำนาจรัฐถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีควรให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้โดยไม่ถูกล่วงละเมิดจากมาตรการบังคับทางอาญา โดยการที่รัฐยอมอยู่ภายใต้กฎหมายของตนเอง เพื่อประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน²¹ และมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ด้วยหลักคิดที่ว่าอำนาจหากผูกขาดไว้กับผู้หนึ่งผู้ใดหรือองค์กรหนึ่งองค์กรใดย่อมจะนำไปสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด และ “สิ่งที่สามารถยับยั้งอำนาจที่ดีที่สุดก็คืออำนาจนั่นเอง”²²

2.4.1 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรม (Crime Control & Due Process)

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีควรจะวางหลักกฎหมายโดยคำนึงถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองประการคือ ประสิทธิภาพในการควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม อันเป็นเรื่องของการให้อำนาจรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวอีกนัยคือ เป็นเรื่องของการจำกัดอำนาจรัฐให้เกิดความสมดุลที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐใดจะมีความเป็นเสรีนิยมมากหรือน้อยเพียงไร ย่อมสามารถพิจารณาได้จากบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการบังคับว่ามีการจำกัดอำนาจรัฐอันได้แก่การตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจที่ดีเพียงไร ซึ่งในแนวคิดในเรื่องของการจำกัดอำนาจรัฐนี้ เป็นผลมาจากการต่อสู้กับระบบรัฐตำรวจของกลุ่มเสรีนิยม²³

2.4.1.1 รูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม

การดำเนินคดีอาญาที่ค่อนข้างไปในรูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Mode) เป็นรูปแบบที่มีแนวคิดที่เน้นหนักไปในทางการป้องกันและการปราบปรามอาชญากรรม โดยเชื่อว่าประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมอยู่ที่การควบคุม ระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักสำคัญ จึงต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดและมีการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดสูง เนื่องจากหากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมหรือปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุม

²¹ สมยศ เชื้อไทย. (2549). “หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น” อ้างถึงใน เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2553). *นิติรัฐ นิติธรรม*. น. 133.

²² แหล่งเดิม.

²³ *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 254). เล่มเดิม.

ผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ช่อมแสดงให้เห็นว่าความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมและเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตช่อมได้รับความกระทบกระเทือน การควบคุมอาชญากรรมจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพในระดับสูง ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจึงต้องมีการจับกุม การฟ้องร้องและการพิพากษาผู้กระทำผิดอาญาที่สามารถดำเนินการ ได้อย่าง รวดเร็ว มีการดำเนินการในรูปแบบที่เป็นทางการน้อย และปราศจากอุปสรรคที่กินเวลา²⁴

ดังนั้น จึงมีการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิด (Presumption of Guilt) หรือ สามารถปรับบทความผิดได้โดยมีการตรวจสอบกลิ่นกรองที่น้อย และเมื่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีประสิทธิภาพสูง ก็ช่อมทำให้มีผลการปราบปรามอาชญากรรมสูงตามไปด้วย ส่งผลให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยในส่วนของคดีอาญาจะดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆ ส่วนกระบวนการคัดกรอง (Screening Process) จะมีในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่ การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสืบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องต่อศาล การพิจารณาคดีและการลงโทษผู้กระทำผิด หรือการปลดปล่อยจำเลย ซึ่งในกรณีที่ผู้ต้องหาบริสุทธิ์ เขาจะถูกกลิ่นกรองออกไป เช่น มีพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือไม่ทราบแน่ชัดว่าได้กระทำความผิด เป็นต้น

การใช้กระบวนการพิจารณาความอาญาที่ค่อนข้างไปในทางรูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม จึงเหมาะสมกับบริบทของสังคมที่ยังมีการกระทำความผิดในคดีอาญาค่อนข้างสูงหรือรัฐซึ่งให้ความสำคัญกับความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมเหนือสิทธิส่วนบุคคลค่อนข้างมาก ในลักษณะของรัฐตำรวจ ซึ่งรัฐที่มีการดำเนินการในลักษณะของการให้อำนาจฝ่ายปกครองในการใช้กำลังและอำนาจบังคับต่อประชาชน โดยเลือกใช้มาตรการซึ่งฝ่ายปกครองจะทำการตัดสินใจโดยยึดคำสั่งหรือคำบัญชา จากผู้ปกครองเป็นหลัก มุ่งใช้อำนาจตัดสินใจด้วยตนเอง (LA DISCRETION) บังคับต่อประชาชน โดยการเลือกใช้อำนาจได้อย่างเป็นอิสระ หรือ เลือกดำเนินการปฏิบัติมากหรือน้อยได้ แล้วแต่สถานการณ์ตามความคิดเห็นที่เป็นใหญ่ของฝ่ายปกครองเองหรือตามคำสั่ง การของผู้ปกครอง โดยไม่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาและปฏิบัติตามหลักกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนเลือกที่จะยุติการใช้อำนาจลงในขณะที่ใดก็ได้ตามแต่ความพอใจของฝ่ายปกครอง หรือตามคำสั่งของผู้ปกครอง ไม่จำเป็นต้องยึดติดอยู่กับบรรทัดฐานในทางกฎหมาย ละเลยหรือเพิกเฉยต่อสิทธิ เสรีภาพหลักความชอบด้วยกฎหมาย และหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย การบังคับใช้อำนาจจึงเกิดขึ้นได้ง่าย รวมทั้งกีดกันและขัดขวางมิให้มีกระบวนการในการดำเนินคดีใดต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือต่อฝ่ายปกครองเอง หรือต่อตัวผู้ปกครองใด โดยกระทำการมิให้มีการควบคุมตรวจสอบ

²⁴ จาก การบังคับใช้กฎหมายในเรื่องการออกหมายจับโดยศาล. (น. 15). โดย ศศิวิมล เสมอใจ, 2552, ม.ป.พ.

และมีให้สามารถดำเนินการไปสู่กระบวนการ ยุติธรรมทางตุลาการได้ ตลอดจนกล่าวอ้าง กล่าวหา ซึ่งได้ตัดสินโดยชอบตามบรรทัดฐานแห่งกฎหมาย รัฐตำรวจนี้ทำให้ประชาชน ขาดสิทธิและ เสรีภาพ เนื่องจากการใช้อำนาจที่ไม่มี การเคารพต่อหลักประกันของมหาชนตามระบบกฎหมาย ที่ ควรเป็น รวมทั้งดำเนินการไปในทางที่ตรงกันข้ามกับนิติรัฐ รัฐตำรวจจึงมีนัยและข้อความคิดที่ ตรงกันข้ามกับนิติรัฐนั่นเอง²⁵

2.4.1.2 รูปแบบของกระบวนการนิติธรรม

ประเทศซึ่งยึดถือหลักนิติรัฐจึงมีแนวโน้มที่จะมีการดำเนินคดีอาญาที่ค่อนข้างไปใน รูปแบบของกระบวนการนิติธรรม (The Due Process Mode) ซึ่งรูปแบบนี้ให้ความสำคัญในเรื่อง ความเป็นธรรมในแต่ละขั้นตอนต่างๆ และยึดถือกฎหมายหรือหลักนิติธรรมมีความสำคัญมากกว่า แนวคิดคิดในเรื่องการควบคุมอาชญากรรม เนื่องจากการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ ตำรวจและอัยการหรือฝ่ายปกครอง ในบางกรณีอาจใช้วิธีการล่อลวง ชูเชิญ หรือการสร้าง พยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้ และเพราะในรูปแบบดังกล่าวมุ่งเน้นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนเป็นเรื่องสำคัญอันจะต้องยึดถือเป็นหลัก ในการพิจารณาคดีอาญาหรือไต่สวนข้อกล่าวหา จึงต้องมีลักษณะเป็นทางการและเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรม และจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูก กล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ (The Presumption of Innocent) กล่าวคือ บุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่า ประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของฝ่าย โจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ความผิดนั้นให้ได้ และมีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลเพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งอาจส่งผลให้ขั้นตอนและวิธีดำเนินการสืบสวนสอบสวนตลอดจนการ พิจารณาพิพากษาเป็นไปอย่างล่าช้า

แนวความคิดที่ว่ากฎหมายจะมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อเสรีภาพส่วนบุคคลได้รับการ ขอมรับเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดในศตวรรษที่ 18 ในยุคภูมิธรรมของยุโรปใน Two Treatises on Government (1690) จอห์น ล็อก (John Locke) เป็นคนแรกที่เขียนว่าบุคคลแต่ละคนย่อมเป็นเจ้าของ ความชอบธรรมของรัฐซึ่งอยู่บนพื้นฐานของ "สัญญาประชาคม"(Social Contract)²⁶ หมายความว่า ตามธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพคิดตัวมาแต่กำเนิด แต่จำต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้น ไว้บางประการ โดยสมัครใจก่อให้เกิดเป็นสัญญาประชาคมเพื่อการที่จะสามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ดังนั้นการที่ผู้ถูกปกครองยอมอยู่ใต้อำนาจของผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองทำหน้าที่ปกป้องสิทธิ

²⁵ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (น. 72). โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2540.

²⁶ คู่มือพื้นฐานวิชาวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. (น. 311). โดย กิตติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2550.

ของประชาชนในการดำรงมีเสรีภาพ มีชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับเสรีนิยมนี้ คาร์ล ป็อบเปอร์ ได้กล่าวไว้ว่า “หลักการเบื้องต้นของแนวความคิดแบบเสรีนิยม เรียกร่องว่า การจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลที่ทุกคนจำเป็นต้องยอมรับเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นจะต้องมีอยู่น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้” ซึ่ง หลักการดังกล่าว ซึ่งยังเป็นหัวใจของแนวคิดแบบเสรีนิยมจนถึงปัจจุบัน ภายหลังจากมีการพัฒนาเป็นทฤษฎีทางการเมืองแบบเสรีนิยมโดยกำหนดให้บทบาทของรัฐจะต้องมีอยู่จำกัดการดำเนินการ และการใช้อำนาจใดๆ ของรัฐ จะต้องยึดมั่นในหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเคร่งครัด ความคิดดังกล่าวของ จอห์น ล็อก ได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมโดย มงเตสกีเอร์ (Montesquieu) ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดในเรื่องของ “หลักนิติรัฐ” มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาย่อมมีศักดิ์ศรี และการมีความเป็นมนุษย์ย่อมสมควร ได้รับการปฏิบัติเยี่ยงมนุษย์ ซึ่งมนุษย์นั้นสมควรที่จะสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้โดยไม่ถูกด่วงละเมิด ดังนั้น คำว่า “สิทธิ” ซึ่งเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลที่จะกระทำการใดที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของตนหรือบุคคลอื่น²⁷ และ “เสรีภาพ” ซึ่งเป็นสถานะที่ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของผู้อื่น จึงเป็นหลักการที่มีขึ้นเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั่นเอง

รัฐจึงต้องการขอบเขตในความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล โดยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนุญ ดังนั้นการกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องสอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนุญ เพราะ “มนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายของการดำเนินการของรัฐ มนุษย์นั้นมิใช่เพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐ การดำรงอยู่ของรัฐย่อมดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ” รัฐจึงต้องการขอบเขตในความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล การแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพโดยอำนาจรัฐจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตย²⁸

ในปัจจุบันเนื่องจากการปรับบทความพินัยยอมส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยตรง ดังนั้นการให้อำนาจดังกล่าว จึงต้องเป็นไปอย่างเหมาะสมต่อพฤติกรรมแห่งคดี และมีความสมดุลในระหว่างประโยชน์ของรัฐและประโยชน์ของประชาชน²⁹ แม้ว่าการนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีและลงโทษซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมจะมีจุดมุ่งหมายให้สังคมสงบสุข แต่ก็ยังเป็นเพียงแนวทางหนึ่งในหลายวิธีการเท่านั้น ทั้งนี้

²⁷ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (น. 16). เล่มเดิม.

²⁸ จากหลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (น. 23). โดย บรรณเจดิสิงคะเนติ, 2555.

²⁹ อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ. (น. ก). คณะนิติศาสตร์ ปริติพนมยงค์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552.

เนื่องจากในอีกด้านหนึ่งของสังคมที่สงบสุข คือ การใช้อำนาจของรัฐนั้นจะต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนจนเกินสมควร และต้องให้การรับรองคุ้มครองหรือมีหลักประกันว่าปัจเจกชนจะไม่ได้รับการปฏิบัติจากกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น อำนาจอรัฐและสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนจึงเป็นกรณีที่จะต้องทำให้เกิดความสมดุล และแสดงออกด้วยกระบวนการที่ชอบธรรมและเหมาะสม³⁰

ในการกำหนดนโยบายทางอาญาจะต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมและหลักนิติรัฐ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ดี ไม่ควรจะเน้นหนักไปในด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป และควรมีความชัดเจนในการกำหนดนโยบายทางอาญาว่ารัฐจะเน้นให้ความสำคัญในด้านใดมากหรือน้อยเพียงใด เพื่อที่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมจะได้มีทิศทางที่แน่ชัด โดยในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนจะต้อง มีมาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจ (Check and Balance) เพื่อกำกับการใช้อำนาจอรัฐให้เป็นไปตามหลักการของนโยบายข้างต้น

โดยเมื่อพิจารณาในทางกลับกันแล้ว มาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจจะสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อทราบถึงนโยบายทางอาญาที่แน่ชัดนั่นเอง ซึ่งนโยบายในทางอาญาของไทยให้ความสำคัญในด้านใดมากหรือน้อยเพียงใดนั้น สามารถพิจารณาได้จากหลักกฎหมายไทย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนอันพึงได้รับ ตลอดจน หลักการที่จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหา นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามมาตรา 39 ได้วางหลักอันเป็น หลักประกันสิทธิเสรีภาพ หลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ซึ่งวางหลักว่า เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกผลประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย เป็นต้น ซึ่งจากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ตามที่กล่าวมาในข้างต้น มีการวางหลักสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ การดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความเป็นเสรีนิยม อันเป็นการจำกัดอำนาจอรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และสอดคล้องกับการยกผู้ต้องหาเป็นประธานในคดี

2.4.2 การตรวจสอบถ่วงดุลในทางอาญา

หลักการสำคัญของหลักนิติรัฐได้แก่ หลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจอรัฐทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการผูกขาดอำนาจอันจะนำมาสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด ดังนั้นการแบ่งแยกองค์กรย่อมหมายถึงความถึง การแบ่งแยกอำนาจด้วยนั่นเอง ซึ่งโดยหลักการและทฤษฎีนั้น การแบ่งแยกอำนาจไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องให้องค์กร

³⁰ แหล่งเดิม.

ผู้ใช้อำนาจมีความเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอาจอยู่เหนืออีกอำนาจได้ แต่มีใซ้อยู่เหนือกว่า ในลักษณะเด็ดขาดสมบูรณ์ กล่าวคือ จะต้องมีการตรวจสอบที่เป็นหลักประกันในการดำเนินการตาม อำนาจในแต่ละองค์กรคือมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ระหว่างกัน และ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการแบ่งแยกอำนาจ ก็คือ การคานและดุลอำนาจนั่นเอง³¹

การตรวจสอบถ่วงดุลในทางอาญานั้นมีความแตกต่างจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ เล็กน้อย กล่าวคือ ในทางอาญานั้นเป็นถ่วงดุลเพื่อการตรวจสอบความถูกต้องตามหลักกฎหมาย โดย ที่ไม่ได้มีลักษณะของการคานอำนาจเช่นเดียวกันกับหลักการแบ่งแยกอำนาจทั่วไป เช่น จะเห็นได้ ว่าอัยการมีบทบาทในการตรวจสอบความถูกต้องของการชั่ง ตามมาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็มีได้เป็นการคานอำนาจกับองค์กรศาลแต่อย่างใด

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญา มาตรการบังคับนั้นมีความจำเป็น และ ในทางปฏิบัติหากมีการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐโดยสะดวก ไม่มี ขั้นตอนในการตรวจสอบถ่วงดุล แม้จะทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมกระทำได้สะดวก รวดเร็ว เอื้อต่อการควบคุมอาชญากรรม อันเป็นประโยชน์ของรัฐ แต่ก็นำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบในที่สุดและกระทบสิทธิอันเป็นประโยชน์ของประชาชนอย่างรุนแรง ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ที่รัฐจะต้องเคารพขอเขตในความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล การ แทรกแซงสิทธิและเสรีภาพโดยอำนาจรัฐจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบของ ประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตย และทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของปัจเจกบุคคลมี “ผลในทางปฏิบัติ” อย่างแท้จริง จึงได้มีการนำเอาหลักการแบ่งแยก อำนาจมาใช้ เพื่อมุ่งหมายให้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกัน³²

ผ่านการคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา ซึ่งจะทำให้เกิด “มาตรการตรวจสอบ ถ่วงดุลที่เหมาะสม”ตามหลักของความได้สัดส่วน กล่าวคือ ต้องเป็นมาตรการที่สามารถทำให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา³³ ที่ยังคงไว้ซึ่งประสิทธิภาพในการปราบปราม ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นประโยชน์ของรัฐ (Crime Control Mode) แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถ รับประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอันเป็นประโยชน์สุขของประชาชน (The Due Process Mode) อีกด้วย

³¹ หลักการพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย. (น. 219). โดย เกรียงไกร เจริญธนวัฒน์, 2550.

³² หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (น. 21). เล่มเดิม.

³³ โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. (น. 16) โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, 2551 กรกฎาคม.

ด้วยเหตุที่ว่า ถ้าพึ่งแต่การบัญญัติหลักเพื่อคุ้มครองสิทธิไว้ในหลักกฎหมายเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอต่อการป้องกันมิให้เกิดใช้อำนาจรัฐในทางที่ไม่ถูกต้องในทางปฏิบัติได้ จึงต้องมีการวางหลักกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบขึ้นด้วย ตามหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพื่อควบคุมให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นระบบกล่าวหา จึงมีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของแต่ละองค์กร กล่าวคือ พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล ย่อมจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจการบังคับหรือการดำเนินคดีให้สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันในทุกขั้นตอน และ ถูกต้องตามกรอบของกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการผูกขาดอำนาจอันจะนำมาสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด ดังนั้น การแบ่งแยกองค์กรย่อมหมายถึงความถึง การแบ่งแยกอำนาจด้วยนั่นเอง ซึ่งโดยหลักการและทฤษฎีนั้น การแบ่งแยกอำนาจไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องให้องค์กรใช้อำนาจมีความเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอาจอยู่เหนืออีกอำนาจได้ แต่มีใช้อยู่เหนือกว่าในลักษณะเด็ดขาดสมบูรณ์ กล่าวคือ จะต้องมีการตรวจสอบที่เป็นหลักประกันในการดำเนินการตามอำนาจในแต่ละองค์กรคือมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ระหว่างกัน และถือว่าเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการแบ่งแยกอำนาจ ก็คือ การคานและถ่วงดุลอำนาจ³⁴โดยที่

การตรวจสอบถ่วงดุลอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

(1) การตรวจสอบถ่วงดุลภายในองค์กร

เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตามลำดับการบังคับบัญชาในรูปแบบของการ บังคับบัญชา และการกำกับดูแล การบังคับบัญชา โดยผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเกิดกรณีที่ผู้ใต้บังคับบัญชาใช้อำนาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือชอบด้วยกฎหมายแต่ไม่เหมาะสมผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาดำเนินการได้ รวมทั้งยังมีอำนาจเพิกถอน แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือใช้อำนาจแทนผู้ใต้บังคับบัญชาได้ การกำกับดูแล เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในด้วยกัน เพื่อให้การใช้อำนาจนั้นชอบด้วยกฎหมาย

(2) การตรวจสอบถ่วงดุลภายนอกองค์กร

เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่โดยองค์กรอื่น ซึ่งมีแนวคิดมาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อให้เกิดการคานอำนาจหรือการถ่วงดุลอำนาจมิให้องค์กรใดใช้อำนาจเกิน

³⁴ หลักการพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย. (น. 219). เล่มเดิม.

ชอบเขต หรือโดยไม่ชอบ ผลของการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกนี้จะทำให้มีผลต่อการดำเนินการต่างๆ ทางคดี ซึ่งจะเป็นกลไกให้ไม่เกิดการผูกขาดอำนาจไว้กับองค์กรหนึ่งองค์กรใด³⁵

นอกจากนี้ การตรวจสอบโดยประชาชน อันเป็นการตรวจสอบซึ่งเปิดให้ความรู้เห็นของประชาชน เช่นการไต่สวนสาธารณะ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การพิจารณาโดยเปิดเผย ก็เป็นการตรวจสอบภายนอกอีกทางหนึ่งเช่นกัน

2.5 บทบาทขององค์กรในการตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงาน

ความเข้าใจในการทำงานและบทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์กรอย่างแท้จริงในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และเป็นกุญแจไปสู่การบรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.5.1 บทบาทของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนนั้น หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนคำว่า “สอบสวน” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 2(11) หมายความว่า “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนั้นยึดหลักการดำเนินคดีอาญาตามเงื่อนไข อันเป็นหลักดำเนินคดีอาญาที่ให้เจ้าพนักงานต้องสอบสวนคดีอาญาทุกกรณี เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษและหากสอบสวนพบว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดก็ต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อไป กล่าวคือ พนักงานสอบสวนนั้นใช้หลักนี้การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย แม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติใดวางหลักในเรื่องหลักดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนไว้โดยตรง แต่ถ้าหากพิจารณาจาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 112 ที่ระบุว่ากรณีใดบ้างที่พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนก็ได้ ดังนี้ย่อมจะตีความได้ว่า กรณีอื่นที่นอกเหนือจากที่กฎหมายระบุไว้ พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวน และตามหลักทั่วไปเจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่รักษากฎหมาย หากพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจที่จะสอบสวนหรือไม่สอบสวนคดีอาญาใดอาญาหนึ่งก็ได้ตามที่เห็นสมควร พนักงานสอบสวนย่อมทำผิดหน้าที่ทั่วไปดังกล่าว โดยบุคคลที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้มีอำนาจ ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่บุคคลดังที่ระบุไว้ในมาตรา 18 คือ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

³⁵ การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของปฏิบัติการทางปกครอง. (น. 13-15). โดยไพรัช โดสวัสต์, 2547.

หรือเทียบเท่า และในจังหวัดอื่นคือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ นายร้อย ตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่า ส่วนกรณี ความผิดที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร ได้แก่ อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน พนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขต พนักงานสอบสวน ซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหา ตามหลักในมาตรา 20 และเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่อัยการเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องหรือให้สอบสวนเพิ่มเติมต่อไป

พนักงานสอบสวนมีอำนาจ ในการสืบสวนสอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมีอำนาจออกหมายเรียกบุคคล มีอำนาจในการจับกุมและควบคุมตัวในชั้นสอบสวนได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง ก่อนนำผู้ต้องหาไปฝากขังยังศาลในกรณีมีเหตุจำเป็น ตลอดจนถึงการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีนั้นๆ ตลอดจนมีอำนาจในการค้นตัวผู้เสียหาย หรือ ค้นเพื่อพบสิ่งของที่มิใช่เป็นความผิด ได้มาโดยการกระทำ ความผิดหรือสงสัยว่าได้ใช้เพื่อกระทำความผิด รวมถึงการยึดหรืออายัดสิ่งของที่พบด้วย และส่วนสำคัญในการสอบสวนคือจะต้องมีการบันทึกของพนักงานสอบสวน ซึ่งบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีนั้น เช่นเดียวกับที่พนักงานสอบสวนไปเบิกความในศาลโดยเริ่มตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ การสอบสวนผู้ต้องหาแจ้งข้อหาว่าอย่างไร ผู้ต้องหาให้การอย่างไร ควบคุมหรือปล่อยตัวชั่วคราว การขอคัดฟ้องฝากขัง หรือขอคัดฟ้องหรือขอฝากขัง ตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นๆ อย่างไร ให้ระบุถึงการได้มาของพยานหลักฐานแต่ละชนิดว่าได้มาอย่างไร และดำเนินการเกี่ยวกับพยานหลักฐานนั้นๆ จนกระทั่งการสอบสวนเสร็จสิ้น การบันทึกมีรายละเอียดในบันทึกของพนักงานสอบสวนดังกล่าว นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนได้ปฏิบัติในสำนวนนั้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดีต่อเนื่องกับการตรวจสอบการปรับบทความผิดจากผู้บังคับบัญชา และการตรวจสอบในชั้นต่อไปด้วย

2.5.2 บทบาทของพนักงานอัยการ

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้นิยามว่าคำว่า อัยการ ไว้ 2 นัย คือ "ชื่อกรมหนึ่งซึ่งมีหน้าที่เป็นทนายแผ่นดิน" และ "เจ้าหน้าที่ในกรมนั้นผู้ทำหน้าที่เป็นทนายแผ่นดิน" พนักงานอัยการเป็นข้าราชการพลเรือนประเภทหนึ่ง จึงมีระบบบังคับบัญชาตามลำดับชั้น แต่พนักงานอัยการนั้นเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ พนักงานอัยการจึงเป็น

ข้าราชการที่แตกต่างจากองค์กรข้าราชการอื่น เนื่องจากจะต้องมีความอิสระในการทำหน้าที่ในทางอรรถคดี โดยพนักงานอัยการไม่ผูกมัดกับหน่วยงานทางบริหารแต่อย่างใด³⁶

ประเทศไทยภารกิจของอัยการที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ หลังจากที่ห้องเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการสืบสวน จับกุมสอบสวน แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่ออัยการพนักงานอัยการนั้น มีภารกิจหลักสำคัญอยู่ 3 ประการ³⁷ ได้แก่ ภารกิจในการอำนวยความยุติธรรมในทางอาญา ภารกิจในการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และภารกิจในการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ซึ่งจะขอยกมากล่าวเฉพาะภารกิจในการอำนวยความยุติธรรมในทางอาญา โดยในเรื่องบาทบาทในสอบสวนฟ้องร้องคดี ซึ่งอัยการเป็นจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานการสอบสวนเพียงพอที่จะพิสูจน์ให้รับฟังได้โดยปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา หากเห็นว่าเพียงพออัยการก็จะสั่งฟ้องหากเห็นว่าไม่เพียงพอก็จะสั่งไม่ฟ้อง หรือหากเห็นว่าการสอบสวนยังไม่สิ้นกระแสความก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่กำหนดให้จนกว่าจะเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ว่าสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง เมื่อสั่งฟ้องแล้วก็จะติดตามดำเนินคดีในศาล และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วหากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมก็จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปจนถึงที่สุด

ในอดีตระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2538 ข้อ 3 ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมระเบียบเดิมในเรื่องเกี่ยวกับหลักการในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในข้อ 22 วรรคหนึ่ง เคยได้วางหลักว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากจะเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว ยังเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอีกด้วย ดังนั้นการกระทำของรัฐที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐจะกระทำได้อีกต่อเมื่อกรณีมีความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น เหตุนี้การออกหมายจับหรือจับผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ดี การควบคุมหรือการขังผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ดี ตามปกติจะต้องพิจารณาว่าเป็นกรณีที่น่าเชื่อว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ด้วย หากกรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิดและเป็นที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือกรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิดและมีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควร เช่น ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจจะก่ออันตรายโดยไปกระทำความผิดซ้ำแล้วกรณีจึงจะมีความจำเป็นที่จะต้องออกหมายจับหรือจับ ควบคุมหรือขัง

³⁶ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (น. 103-104). เล่มเดิม.

³⁷ “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” *อัยการนิเทศ, เล่มที่ 57*. (น. 55). โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2538.

ผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อดำเนินคดีต่อไป จึงฟังได้ว่าเหตุจำเป็นอื่นมีตัวอย่างเช่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำนั้น เป็นต้น ดังนั้นการเรียกและการจับหาใช่เหตุที่ก่อให้เกิดอำนาจควบคุมตัวระหว่างคดีแก่เจ้าพนักงานหรือศาล แล้วแต่กรณีโดยอัตโนมัติไม่ แต่การควบคุมตัวระหว่างคดีจะต้องเกิดจากความจำเป็นในแง่ที่ว่าหากไม่ควบคุมหรือขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือหากไม่ขังผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลแล้ว การดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาคดีของศาล แล้วแต่กรณี จะไม่อาจกระทำได้นั้น ซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็นกล่าวคือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถึงแม้ในประเทศไทยพนักงานอัยการจะไม่มีหน้าที่ในการสอบสวนหรือหน้าที่ในการเริ่มคดีอาญาแต่ในทางทฤษฎีแล้วอัยการมีหน้าที่ในการรับผิดชอบในการสอบสวน 4 ประการด้วยกัน³⁸ กล่าวคือ

- ก. รับผิดชอบในความถูกต้องชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน
- ข. รับผิดชอบในความถูกต้องชอบด้วยระเบียบของการสอบสวน
- ค. รับผิดชอบในความระเอียดรอบคอบของการสอบสวน
- ง. รับผิดชอบในความเชื่อถือได้ของการสอบสวน

อัยการจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาค้นกรองสำนวนการสอบสวนจากตำรวจ และมีอำนาจสอบสวนโดยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือซักถามพยานเองก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 และในเรื่องบทบาทในการคุ้มครองสิทธิ ซึ่งเป็นการตรวจสอบการทักในเรื่องของบทบาทของอัยการตามกฎหมายนั้นแม้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 32 จะวางหลักว่าการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล พนักงานอัยการมีสิทธิร้องต่อศาล เพื่อสั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและมาตรา 14(2) แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ได้วางหลักให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ ซึ่งก็ได้แก่การร้องขอให้ศาลปล่อยบุคคลที่ถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 ซึ่งจากบทบาทของพนักงานอัยการตามหลักกฎหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้วางหลักให้อัยการมีหน้าที่ตรวจสอบความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่

³⁸ แหล่งเดิม.

ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานอัยการของไทยกลับไม่มีบทบาทในการสอบสวน เนื่องจากในทางปฏิบัติที่มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการสอบสวนและฟ้องคดีโดยเด็ดขาด ทำให้ก่อนการสอบสวนเสร็จสิ้นพนักงานอัยการมิได้มีบทบาทในการตรวจสอบความถูกต้องของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐในการดำเนินคดีชั้นพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด

ดังนั้น อัยการจึงเป็นองค์กรตรวจสอบถ่วงดุลและการใช้ดุลพินิจทั้งของพนักงานสอบสวนและศาลเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรม อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ และป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน

2.5.3 บทบาทศาล

ศาล หมายรวมถึง ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษา ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา ศาลที่มีอำนาจเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ได้มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งได้แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

บทบาทของศาลในเจ้าพนักงานชั้นเป็นบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการใช้มาตรการบังคับในทางอาญา เช่น การจับ คမ်းขัง ตรวจค้นตัวบุคคล อันเป็นการกระทำอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้การออกคำสั่งหรือหมายอาญาของศาลเป็นไปอย่างเหมาะสม เป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน สมควรวางหลักเกณฑ์ และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งและหมายอาญาจะต้องออกโดยศาล โดยเฉพาะการวางหลักว่า การคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล และการออกหมายขังจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดซึ่งแบ่งแยกตามความร้ายแรงของการกระทำความผิดซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ที่มีอยู่เดิม ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59 วรรคสอง บัญญัติให้ศาลต้องสอบผู้ร้องขอออกหมายให้ปรากฏเหตุผลสมควรในการออกหมายเสียก่อน ซึ่งฟังได้ว่ารัฐธรรมนูญ และกฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการออกหมายขังจะต้องได้รับการพิจารณาล้นกรองด้วยความรอบคอบ เพื่อเป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

ศาลจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยว่าจำเลยที่ถูกฟ้องนั้นเป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่และควรจะได้รับโทษเพียงใด และศาลมีอำนาจในการออกหมายเรียก หรือหมายอาญาเพื่อบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการสั่งปล่อยบุคคลหรือผู้ต้องถูกควบคุมหรือคุมขังโดยมิชอบได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 เช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตาม ในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น ศาลไม่จำเป็นต้องถือเคร่งครัดเช่นเดียวกับการรับฟังพยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลย ผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือทราบข้อมูลอันเป็นเหตุแห่งการออกหมายจับไม่จำเป็นต้องมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเอง แต่อาจใช้บันทึกถ้อยคำของบุคคลดังกล่าวซึ่งได้สาบานตัวแล้ว เสนอเป็นพยานหลักฐานประกอบคำแถลงของผู้ร้องขอก็ได้ และในการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ให้ผู้ร้องขอแถลงด้วยตนเองรวมทั้งตอบคำถามศาลเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากการสืบสวนสอบสวน หรือพยานหลักฐานที่สนับสนุนถึงเหตุแห่งการออกหมายนั้น และนอกจากนี้ศาลยังมีบทบาทในการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งเป็นการถ่วงดุลก่อนมีการประทับรับฟ้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลพิจารณาเบื้องต้นว่า ฟ้องโจทก์มีมูลหรือไม่

2.6 มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด

เรื่องของการตรวจสอบการปรับบทความผิดนั้นในระดับสากลได้มีการวางแนวทางให้พนักงานอัยการ เป็นผู้ตรวจสอบโดยที่พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้อง ไม่ดำเนินการฟ้องร้อง ไม่ดำเนินคดีต่อไป หากการสอบสวนโดยชอบพบว่า ข้อกล่าวหาอันยังไม่มีมูลเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่ในการรับผิดชอบความถูกต้องและชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวนของพนักงานอัยการ

2.6.1 ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย

ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไป โดยมติที่ 34/169 เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1979 ได้วางหลักเกณฑ์ เช่น

ก. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายตลอดเวลาเพื่อบริการชุมชนและเพื่อปกป้องคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ปลอดภัยจากการกระทำที่ผิดกฎหมายโดยจะต้องทุ่มเทการทำงานด้วยความรับผิดชอบตามมาตรฐานของวิชาชีพนั้น (ข้อ 1)

ข. ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตลอดจนพิทักษ์รักษาสีทิมมนุษยชนของบุคคลทุกคน (ข้อ 2)

ค. เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะใช้กำลังบังคับได้ต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งและเฉพาะกรณีที่เป็นกรปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น (ข้อ 3)

ง. เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงเคารพต่อกฎหมายและประมวลฉบับนี้ อีกทั้งมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันและต่อต้านอย่างจริงจังต่อการล่วงละเมิดต่อกฎหมายหรือต่อประมวลฉบับนี้ด้วย เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายผู้ใดมีเหตุอันควร

เชื่อว่าได้มีการล่วงละเมิดต่อกฎหมายหรือต่อประมวลกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นหรือมีแนวโน้มว่าจะเกิดเหตุเช่นนั้น พึงรายงานเหตุดังกล่าวต่อผู้บังคับบัญชา และในกรณีที่จำเป็นพึงรายงานต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบหรือแก้ไขเหี้ยมยานั้นด้วย (ข้อ 8) เป็นต้น

2.6.2 แนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการ

ที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 8 ณ กรุงฮาวาน่า ประเทศคิวบา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม -7 กันยายน ค.ศ. 1990 (Guidelines on the Role of Prosecutors) ซึ่งได้วางหลักเกี่ยวกับบทบาทของอัยการในข้อที่ 2 (ข) ได้กำหนดแนวทางของอัยการในการคุ้มครองสิทธิเอาไว้ว่า อัยการเป็นผู้ตระหนักถึงคุณธรรมและอุดมคติในการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการ ตลอดจนต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิทั้งผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย รวมถึงสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกฎหมายและกฎหมายระหว่างประเทศ

ข้อ 11 พนักงานอัยการพึงดำเนินบทบาทเชิงรุกในคดีอาญาและดำเนินงานอื่นๆ ในสถาบันอัยการ ตลอดจนในกรณีที่กฎหมายหรือทางปฏิบัติกำหนดให้อัยการมีบทบาทหรือควบคุมการสอบสวนคดีอาญา การปฏิบัติตามคำพิพากษาคดีของศาล ตลอดจนบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้แทนเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะชน

ข้อ 14 พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้อง ไม่ดำเนินการฟ้องร้อง ไม่ดำเนินคดีต่อไป หากการสอบสวนโดยชอบพบว่า ข้อกล่าวหาอันนั้นยังไม่มีมูลเพียงพอ³⁹

ข้อ 15 อัยการพึงใส่ใจในการดำเนินคดีกับอาชญากรรมที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะการทุจริตและประพฤติไม่ชอบในวงราชการ การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง และอาชญากรรมอื่นที่เป็นความผิดตามกฎหมายต่างประเทศ ตลอดจนให้ความใส่ใจกับการสอบสวนคดีดังกล่าว

³⁹ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. (น. 91).
เล่มเดิม.